

МЕРЕЖЕВЕ СУСПІЛЬСТВО: СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ

NETWORK SOCIETY: SOCIAL ASPECTS OF DEVELOPMENT

Віктор Співак

*Докт.політ.наук, завідувач кафедри соціології та суспільно-гуманітарних дисциплін
Академії праці, соціальних відносин і туризму*

Victor Spivak

*Dr. in Political Sciences, Head of Sociology and Socio-Humanitarian Sciences Department,
Academy of Labour, Social Relations and Tourism*

Ключові слова: глобалізація, комунікація, соціабельність, індивідуалізація
Key words: globalization, communication, sociability, individualization

Протягом останніх десятиліть глобалізація та інформатизація оцінюються науковцями не лише як процеси всесвітнього масштабу і значення, а й як фактори формування нового суспільства. Таким новим суспільством виступає «мережеве суспільство», яке засноване на знаннях, його можна вважати соціальною структурою, що характеризує інформаційну епоху розвитку людства.

За відсутності єдиного визначення поняття «мережеве суспільство», в обґрунтуванні його сутності варто керуватися перш за все узагальненим визначенням М. Кастельса, який зазначав, що мережеве суспільство - це специфічна форма соціальної структури, яка характерна для інформаційного суспільства [1]. Для ширшого розуміння цього поняття слід зважати на наявність тих факторів становлення сучасного суспільства, які стають вирішальними у його визначенні як мережевого. Серед них називають: зростання ролі інформації в житті суспільства, збільшення частки комп'ютерних комунікацій, створення глобального інформаційного (комунікативного) простору, і відповідно, зміна самої соціальної реальності, в якій всі основні сфери життєдіяльності ґрунтуються на мережевій логіці [2]. Це суспільство є таким, що динамічно змінюється як на глобальному, так і регіональних рівнях, має низку загроз, а головне, не гарантує якості і безпеки життя громадян.

У суспільстві, заснованому на мережі, панівною в житті людства є мережева організація, яка охопила найголовніші сфери суспільства: економіку, політику, культуру. Таке суспільство не може розглядатися як суспільство рівності. Навпаки, поширення інформації та знань як провідного фактора виробництва стає основою нової поляризації суспільних груп і формування нового панівного класу. В сучасних умовах ще не закріплена остаточно термінологія страт і класів інформаційного мережевого суспільства, але шведські дослідники О. Бард і Я. Зодеквіст досить обґрунтовано виділяють у ньому нетократів - тих хто володіє знаннями і зв'язками, тобто правлячий клас інформаційного суспільства, мережі менших розмірів, які конкурують між собою на основі капіталістичних принципів і консумеріат - нижній шар мережевого суспільства, пролетаріат споживачів. Хоча двері в нетократію ні для кого не закриті, очевидно положення нижчого класу обумовлене недоліком його соціального інтелекту і нерівність такого суспільства має генетичну природу [3]. Вже сьогодні у суспільствах формуються стійкі соціальні групи, представники яких як контролюють інформацію і знання, так і є відчуженими від них. Чим вище місце людини в соціальній ієрархії, тим багатша і різноманітніша інформація, до якої вона отримує доступ, і навпаки.

Сучасне мережеве суспільство несе в собі не лише зміни характеру виробництва (зростання виробництва послуг, розвиток мережевих підприємств, прийняття рішень на засадах нових технологій та ін.),

а й перш за все трансформацію потреб і ціннісних орієнтирів людини. Завдяки процесам демасифікації суспільства, дестандартизації культури і персоналізації людини, виробляється нове розуміння буття людини в контексті зміни її культурно-духовного статусу.

Мережеве суспільство - це суспільство високої соціабельності молоді, різних груп інтересів, рухів, соціальних спільнот тощо, кількість яких постійно зростає. Цьому процесу сприяють не лише нові форми бездротової комунікації. Звичайно Інтернет посилює соціальну і політичну активність та свідомість людей. Однак головна особливість і зміна в соціабельності обумовлена не Інтернетом та новими комунікаційними технологіями, а логікою комунікаційних мереж, тобто появою мережевого індивідуалізму. Мережеве суспільство постає як суспільство мережевих індивідів [4]. Визначальною його детермінантою можна вважати збільшення кількості користувачів Інтернетом. Проблемою виступає недостатність освітніх і культурних можливостей для використання потенціалу Інтернету. Таке суспільство обмежує колективну креативність, сприяє розмиванню середнього класу в його класичному розумінні. Воно ще не виробило власних цінностей, які б у поєднанні з інформаційними технологіями могли б вирішити проблеми життєдіяльності людей постіндустріальної епохи.

Глобальне інформаційне суспільство побудоване за принципом мереж. Побудова мережевого суспільства пов'язана зі збільшенням ролі наднаціонального, а також з розвитком глобальних телекомунікацій (наприклад, Інтернет), що забезпечує майже не обмежені можливості горизонтального спілкування між індивідами і групами без дозволу урядів, робить потенційною мережевою структурою значну частину світу.

Основною суперечністю (і відповідно рушійною силою розвитку) нового суспільства, що формується, заснованого на мережевих структурах, видається суперечність між глобалізацією світу й ідентичністю (самобутністю) конкретного співтовариства.

До важливої особливості мережевого суспільства, з-поміж інших, можна віднести індивідуалізацію праці особи, яка залежить від її знань і вмінь, а також децентралізацію робочих місць. Індивідуалізація праці підриває засади колективної згуртованості, захищеність працівників індустріальної сфери, функціонування профспілок. Різка диференціація між самопрограмованою і родовою працею містить у собі серйозні соціальні виклики і загрози.

В оглядовому майбутньому всі суспільства приречені в тій чи іншій мірі вдаватися до послуг інформаційного суспільства. Україна не може бути винятком з цього процесу. Реконструкція суспільних відносин на шляху до створення мережевого суспільства має обов'язково зважати на його виклики і проблеми.

Перелік літератури та джерел інформації

1. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура. Москва: ГУ ВШЭ, 2000. 608 с.
2. Савельєва Т. П. Сучасне мережеве суспільство: проблеми визначення // Сучасне суспільство. 2012. Вип. 1. С. 91.
3. Бард А., Зодерквист Я. Нетократия. Новая правящая элита и жизнь после капитализма. СПб.: Стокгольмская школа экономики в Санкт-Петербурге, 2004. 252 с.
4. Махній М. М. Мережеве суспільство: кіберпсихологічний путівник. Київ: Academia, 2018. С.16.